

Aplaudiments a les vuit

Josep Martí (IMF-CSIC)

Barcelona, 25 de maig de 2020
3 minuts

Tots confinats. Fa gràcia pensar que la millor manera que trobem per protegir-nos del virus no és gaire diferent a la dels nostres avantpassats, quan s'amagaven a la cova per evitar que l'ós se'ls cruspís. I si ells tenien els seus rituals, nosaltres també en continuem tenint. Que els rituals són importants ja n'estava al corrent el filòsof xinès Confuci que els atorgava una gran transcendència per al manteniment de la cohesió de la societat. En aquesta crisi social sorgida arran del COVID-19, la pràctica d'aplaudir des de finestres i balcons als sanitaris, cada dia a les vuit del vespre, s'ha constituït ben bé en un ritual, tot i que senzill en les seves formes. Es tracta d'un ritual perquè té totes les seves característiques: actes estereotipats, previsibles, clarament prescrits, repetits en el temps i amb una finalitat no instrumental sinó expressiva. El caire expressiu o simbòlic del ritual ve en aquest cas donat pel fet que hom es planti en un moment i lloc determinats sense cap altra finalitat que la de voler remetre a una idea: agraïment. En el món dels símbols, les coses no són importants pel que són sinó pel que representen. Això mateix és aplicable als aplaudiments, un gest que, en qualitat de reconeixement, ha esdevingut d'ús universal. En aquest context, no es piquen les mans ni per despertar algú ni per dur el ritme –que serien finalitats instrumentals- sinó per dir alguna cosa.

Sovint, quan col·loquialment emprem el terme “ritual” en relació a la nostra vida quotidiana, ho fem per referir-nos a quelcom purament formal, al qual atorguem una importància minsa. Però ens esgarriem en aquesta apreciació. Un ritual no és mai una clofolla buida. Rere de tot ritual trobem una història, un mite o unes idees. Segons Karl Marx, el ritual és una forma pràctica de la creença. I aquest és el gran poder dels rituals. Allò que aparentment consisteix només en un reguitzell d’inofensives formalitats, amaga de fet una pregona força estructuradora. En Confuci no anava pas errat.

El fet que diversos veïns s’apleguin des de la distància de llurs finestres per prendre part del ritual ajuda a crear sentiment de comunitat. Precisament, el confinament obligat i la periodicitat diària dels aplaudiments fa que veïnes i veïns, que a penes es coneixien o fins i tot no se saludaven al carrer, acabin agafant consciència de grup. A més, els rituals són també motors de sociabilitat. Si aquells que van a missa els diumenges aprofiten l’ocasió per socialitzar amb altres feligresos, en el cas dels aplaudiments de les vuit del vespre succeeix el mateix. Un cop enllestit el ritual, des de balcons, terrasses o fins i tot traient el cap per la finestra, moltes persones aprofiten per fer petar la xerrada amb els seus veïns més immediats. O fins i tot sorgeixen iniciatives de fer escoltar música sense estalviar decibels i sense limitar-se a l’himne oficiós del confinament, el *Resistiré* del *Dúo Dinámico*. Però a més, sabem que el ritual, sorgit de fet de la ciutat xinesa de Wuhan, també se celebra en punts molts diferents del planeta, cosa que ajuda a desenvolupar el sentit de pertinença a una col·lectivitat molt més àmplia. És el mateix que succeeix amb el Nadal o el Ramadà, celebracions que transcendeixen els grups concrets de fidels que comparteixen els àpats festius per aplegar-los sota els grans paraigües de la Cristiandat o l’*Umma*. El ritual dels aplaudiments contribueix a reforçar la idea de pertinença a una espècie humana que es considera amenaçada per una natura desbocada -personificada en el virus- que no fa sinó recordar-nos amb descaradura que no és la terra la que ens pertany sinó que som nosaltres els que pertanyem a ella.

També val a dir, que no tothom participa del ritual de les vuit del vespre, cosa que desferma retrets ocasionals de veïns suspicaxos. Dels que trien l'absència, n'hi ha que procedeixen així per indiferència, per mandra o perquè no els agrada fer seguidisme. Però també n'hi ha perquè saben o intueixen allò que batega en el fons del rituals. Tot ritual és expressió d'un sistema, i participar en el ritual vol dir implícitament celebrar el sistema. I aquest sistema que promou els aplaudiments és el mateix que ha dut a terme retallades en el sector sanitari, que prefereix fer despesa exorbitant en armament bèl·lic abans que destinar-la als hospitals, que continua retribuïnt al personal sanitari amb sous misèrrims, que no sap o no vol assabentar-se del valor de la recerca... Hi ha una expressió molt ben trobada del periodista Raúl Solís per referir-se al ritual dels aplaudiments de les vuit: *mística emocional del capitalisme*¹. Cal aplaudir els herois i heroïnes mentre es prefereix que passem de puntetes sobre les causes que fan necessari aquest heroisme. El gran poder estructurador dels rituals rau en el fet que promouen actituds. I recordem que, segons la sociologia clàssica, les actituds impliquen una dimensió cognitiva, una dimensió afectiva i les tendències a l'acció. El ritual, de forma callada, et diu doncs què has de creure, amb qui o què t'has de sentir proper i, segons tot això, què és el que cal que facis. Abans de prendre part de qualsevol ritual, no és mai del tot desafortat intentar esbrinar qui té (o pretén tenir) la paella pel mànec.

¹ <https://www.lavozdelsur.es/yo-no-salgo-al-balcon-a-aplaudir-a-los-sanitarios/>



Dr. Josep Martí

Josep Martí és antropòleg i forma part del departament d'Arqueologia i Antropologia de la Institució Milà i Fontanals – CSIC. Actualment desenvolupa projectes de recerca centrats a explorar el potencial epistemològic per a l'antropologia de nous corrents teòrics de caire posthumanista. Com a professor convidat imparteix regularment cursos a la *Universitat Oberta de Catalunya* i a la *Universitat de Barcelona*.